

İsa HƏBİBBƏYLİ

Azərbaycan Milli Fənlər Akademiyasının
vise-prezidenti, akademik,
Milli Məclisin deputanı

Görkəmli xalq yazıçısı Anarın adı çoxəsrlik Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli yaradıcılarının sırasına daxildir. O, Azərbaycan ədəbiyyatının müasir dövrünün böyük ədəbiyyatını yaradan əsas ədəbi simalardan biridir. Son altmış ilə yaxın bir dövrdə Azərbaycan ədəbiyyatının keçidi kəsməkeşli və şəərəfli yolun məsuliyətini də, uğurlarını da Anarın yaradıcılığı olmadan təsəvvür etmək çətin deyil. Öksinə, XX əsrin altmışıncı illərində Azərbaycan ədəbiyyatında baş vermiş "altmışıncılar" ədəbi axınının möhkəm və dayanıqlı olmasında, yeməmiş-səksəninci illərdə ədəbi-ictimai mühitdə ümummilli ideallar uğrunda aparılan mübarizədə və nəhayət müstəqillik dövründə yüksək səviyyədə yeni ədəbiyyatın yaradılmasında, bədii fikrin ölkə maraqlarına xidmətə istiqamətləndirilməsində xalq yazıçısı Anarın əvəzsiz xidmətləri vardır. Xalq yazıçısı Anar milli ədəbiyyat və mədəniyyətin, ictimai fikrin inkişaf yollarında şəərəfli və məsuliyətli xidmət göstərmişdə davam edir. Çoxcəhətli yaradıcılıq fəaliyyətinə malik olan Anar ədəbiyyatın bir neçə istiqamətində, nəsr, dramaturgiya, sənə, esse, ədəbi tənqid və publisistika sahələrində qiymətli əsərlərini yaradırmışdır. Anarın və "altmışıncıların" yaradıcılığı ilə Azərbaycan ədəbiyyatında yeni inkişaf mərhələsi formalaşmışdır. Hələ keçmiş Sovetlər İttifaqı dövründə Azərbaycan ədəbiyyatının hakimi ideologiyasının təsirindən çıxaraq gerçək həyatı, real və təbii insan obrazlarını əks etdirməyə doğru inkişaf etdirilməsində Anarın böyük rolu vardır. O, həyat hadisələrini gerçəklikləri, adı, sado, stravi insanların mövqeyi və alomini və həyəcanlarını ədəbiyyata gətirməklə milli bədii təfəkkürün çətin şəraitində müasir imkanlara malik olduğunu nümayiş etdirir. Anar XX əsrin əvvəllərində fəaliyyət göstərmiş və Azərbaycan realist ədəbiyyatının sədəvələrini yaratmış "Molla Nəsrəddin" ədəbi məktəbinin böyük ənənələrini yenidən ədəbiyyata canlandırmağa nail olmuş, milli ədəbi fikri yeni ideyalar və yaddaqlan obrazlarla daha da zənginləşdirmişdir. Azərbaycan ictimai fikrinə yeni insan təfəkkürünün inkişaf etdirilməsində və milli-mənovi oyanış prosesinde Anarın əsərləri mühüm rolə malikdir. Onun həyatı darından əks etdirən və özünəməxsus orijinal bədii vasitələrlə canlandırılan əsərləri Azərbaycan xalqında millət əminliyi və müstəqillik anlayışının dərinləşməsinə böyük tökan vermişdir. Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin xalq yazıçısı Anara andan olmasın 60 illiyi ilə əlaqədar göndərdiyi təbrik məktubunda ifadə olunmuş aşağıdakı fikirlər onun ədəbi-ictimai fikrin inkişafındakı xidmətlərini ümumiləşmiş şəkildə mənalandırır: "Siz altmışıncı illərdə ədəbiyyatımıza yeni ab-hava gətirmiş yazıçılar nəslinin görkəmli nümayəndələrindən birisiniz. Məsələlərinizin zəngin mənovi alomini, qayğı və problemlərini yüksək bədii səviyyədə əks etdirən əsərləriniz də ədəbiyyatı həvəskarlarının diqqət mərkəzində olmuşdur. Bəşəri-

Ədəbi "Altmışıncılar" dan

liklə milliliyin üzvi vəhdətini təşkil edən çoxcəhətli yaradıcılığınız cəmiyyətimizdə milli şöhrətə qatılmasına və xalqımızın bir çox ölkələrdə tanınmasına xidmət etmişdir.

"Molla Nəsrəddin" ənənələrinə, müdrik Mirzə Cəlilin millət dərslərinə bizim sənhədə və jurnalistikada yenidən həyat vermisi fəaliyyətiniz də diqqətolayıcıdır... Təşəbbüsünüzlə yaranan "Qobustan" toplusu Azərbaycançılıq ideyalarının qarşısına çevrilərək bütöv bir nəslin milli, mənovi-əxlaqı qayə və duyğularının formalaşmasında böyük rol oynamışdır".

Xalq yazıçısı Anarın təkcə zəngin bədii yaradıcılığı deyil, sözlün geniş mənasında cəmiyyətimizin bütün əsas sahələrini əhatə edən çoxcəhətli sənətkarlığı XX əsrin başlanğıcında Azərbaycan bədii söz sənətinin, müasir mədəniyyətin inkişaf səviyyəsini göstərən əsas barmetrlərdən biridir. Anar və onunla birlikdə keçən yüzilliyin altmışıncı illərində ədəbiyyat alomina gələn istedadlı ədəbi nəsil hələ sovet hakimiyyətinin yüksəliş illərində sosialist realizmi yaradıcılıq metodunun zəncidən də möhkəm olan buxovlarını qırmağı bacarmış, böyük cəsarətlə, əsl həyatı, gerçəkçi milli ədəbiyyat ənənəsinə bərpə etmişdir. XX əsrin əvvəlləri Azərbaycan realizminin banisi ustad Mirzə Cəlil Məmmədquluzadə ilə yeni dövrün böyük realist yazıçısı Anar və mənsub olduğu ədəbi nəsil arasında varislik əlaqəsini təmət edən 37-ci il vəhəməti və uğurunu onun və müasirləri olan yazıçı məsləkdəşlərinin ümidsizləndirilməsi orijib itməyə başlamış, hətta öz əylə necə vərsa ələ desək, "qot günü" kimi əlan olmuşdur. Deməli, yazıçı Anar ölkəmizdə təkcə yeni nəsr, yaxud, müasir ədəbiyyatı deyil, bütövlükdə təzə düşüncə tərzini və baxışları sistemini, milli osəllərə və real gerçəkliyə söykənən həyat fəlsəfəsini formalaşdırırdan biridir.

Anarın "Bəyram həsrətində" (1963) və "Yağış kəsdii" (1968) hekayələr kitabları Azərbaycanca yeni milli ədəbi axının ilk sənət boyanmalarıdır. Sadəlik, adi həyat həqiqətlərini, stravi insanların qaribə tələyinin realist təqdimatı Anarın kiçik hekayələrinə böyük oxucu auditoriyası qazandırmışdır. "Mən, sən, o və telefon", "Kor padşahın nağılı", "Gürücü fəmiyyəsi" hekayələri müasir hekayəçiliyin klassik nümunəsinə çevrilmişdir. Bu hekayələrdə həm də kiçik adamın böyük ədəbiyyatı yaradılmışdır. Hekayə janrında yazılmış yığcam əsərlərdə ciddi ictimai məsələlər əks etdirilmiş, həyat həqiqətlərinin dərin qatlarına işıq salınmışdır. Anarın mənasında keçmiş rejimin despot məhiyyəti açan "Yaxşı padşahın nağılı" hekayəsində romana işıq biləcə ictimai məsələlər ifadə olunmuşdur. "Yaxşı padşahın nağılı" hekayəsi təsvir etdiyi cəmiyyətin roman miqyasındakı alleqoriyasıdır. "Kim Dalı, yaxud yaşasın söz əzadlığı" hekayəsi cəmiyyətdə baş verən anlaşılmazlıqların sosial məhiyyəti açan ədəbi pamfletdir. "Mən, sən, o və telefon" dərin ictimai məzmununa malik pənto-nim hekayədir. "Molla Nəsrəddin - 66" və "Molla Nəsrəddin - 86" hekayələri silsiləsi müasir mərhələdə Azərbaycan realist-satirik ədəbiyyatın kiçikləməli böyük əsərləridir. Bu, böyük demokrət Cəlil Məmmədquluzadənin sənət ənənələrinin, yaxud mənasız- rəddini heqəçliyin yenidən dirəldilməsi və ya çoxillik fəsilədən sonra bərpə edilərək və mənasızlaşdırılaraq yaşadılması, yaradıcı şəkildə davam etdirilməsi, ədəbiyyatda yeni dövrün mənasızlaşdırılmasının formalaşdır-

ılması demək idi. Və parlaq istedadın məhsulu olan bu satirik hekayələri silsiləsinə görə Anar Azərbaycan ədəbiyyatının yeni dövrünün Molla Nəsrəddini kimi tanınmaq səlahiyyəti qazana bilmişdir.

Ümumiyyətlə Anar Azərbaycan ədəbiyyatında müasir nəsrin görkəmli yaradıcılarından biridir. İlk dəfə 1970-ci ildə nəşr olunan "Ağ liman" povesti ciddi müqəvəmlərə və böyük mübahisələrə səbəb olmasına baxmayaraq, Anarın böyük ədəbiyyatda özünü təsdiqə aktına çevrilmişdir. Məhz bu kimi əsərlərdən sonra bir daha qəti şəkildə ballı oldu ki, müasir ədəbiyyatı və yeni ədəbi nəslə gətirən qaytarmaq, onların son yollarını dəyişmək mümkün olmayacaqdır. Fikirimizə, Anar sonot ələmində "Ağ liman" povesti ilə istedadlı bir yazıçı kimi, özünü təsdiq etmişdir. "Ağ liman" povesti əks etdirirdi ciddi ictimai və həyat problemləri, Təhmimə və Zaur, Məmməd Nəsir kimi ənənəvi səxərlərdən uzaq olan, həyatla nəfəs alan təbii, adi, sado qəhrəmanları etibarlı gerçək həyatın özü, hələ sora və real üzə idi. Əsərdə o vaxta qədər ədəbiyyatda əlşməmiş, lakin mühitdə tez-tez rastlaşdığımız həyat həqiqətləri bütün sərtliyi, çıpaqlığı, adillikləri ilə, orijinal realist bədii vasitələrlə əks etdirilmiş və ümumiləşdirilmişdir. "Ağ liman" əsərində mövcud ictimai mühitə özünü tapa bilməyən, dərindən, sıxılan insanların mənovi alomini açmışdır. Əslində "Ağ liman" əsərinin mənoviyyatını sıxışdırıb, onun real mühitə uyğunlaşmasına mane olan ictimai münasibətlərini yaradığı buzlan sındırmaq zorurüdür bədii ədəbiyyatdakı əks-sədəs kimi meydana çıxmasıdır. Təhmimin və Zaurun, hətta Məmməd Nəsir, mühasib Səforin, Nəmətin tənalıqdakı real həyatları ilə işdə və mühitədəki "redaktə olunmuş" münasibətləri arasında ki təzadın təqdimatı insan və cəmiyyətdə mövcud olan uçuruma cürəzi ifadə edirdi. Ədəbi tənqiddə birmənalı olmayan, daha çox isə sora üzə ilə qarşılaşan Anar növbəti ədəbiyyatda tətbiqə mövqədə gətirilmiş, əksinə, yazdığı yeni əsərlərdə həmin problemləri daha da dərinləşdirmişdir. Bu münada "Bəşmərtəbəl evin altıncı mərtəbəsi" romanı "Ağ liman"dan başlanan yolun sadəcə davamı deyil, problemlə daha geniş və dərin baxışların uğurlu bədii ifadəsidir. "Bəşmərtəbəl evin altıncı mərtəbəsi" romanında "altıncı" anlayış yazıçının real həyatla ideali arasında, yaxınlıqda görünən uzaqlığı ifadə edən orijinal və ümumiləşdirilmiş bədii düşüncədir. Anar XX əsrin yeməmiş illərində dərinləşdirmiş mənovi əzadlıq məsələsi, "altıncı mərtəbə" arzusu çox keçmiş, səksəninci illərin axırlarında ədəbiyyatdan siyasət meydanlarına gəlmiş, nəhayət, ölkəmizdə milli istiqlaliyyətin qə-

zənləməsi ilə tamamlanmışdır. Xalq yazıçısı Mirzə İbrahimovun aşağıdakı fikirləri "Ağ liman"ın və "Bəşmərtəbəl evin altıncı mərtəbəsi"nin ədəbiyyatdakı yerini və qiymətini çox dərin şəkildə ifadə edir: "Fikirimə, "Təhmimə və Zaur" son illərin layiqli ədəbi hadisələrindəndir. O, ədəbiyyatın əzəli və əbədi mövzusu sayılan insanın məhəbbət hissələrinə həsr olunmuşdur... Bütün bunlar Anarın professional yaradıcılığının kəmiyyətini göstərir. "Təhmimə və Zaur" Anar istedadının insanlara yüksək əxlaq keyfiyyəti aşılamaq, yaxşı zövq təbiiyətə edən sənət yolunda dəyərli nətiyyətdir".

Anarın bədii nəsrində xüsusi yer tutan "Danteinin yüzibileyi" povesti də insanın real imkanları ilə uydurma müharibəsindəki gərçəklik və ziddiyyətləri açar maraqlı bədii əsərdir. Povestdəki Feyzulla Kəbirinski obrazı yazıçının insanın mənoviyyatını əşdəirən, onu daxilən çürüdü və özünə ictimai-mənovi münasibətlərin obyektiv mənzərəsini göstərilməsinə şərait yaradır. Anar həm də bu fonda "sohv düşündə yerimiz" məchulunun da komik vəziyyətlərini təqdim edir və faciəvi məhiyyətinə işıq salır. Yazıçı "Məcal" əsərində o vaxta qədər təsvir etdiyi mühitə dəyişdirməklə həm bədii düşüncəsinin dərinləşməsinə, həm də ictimai mühitin gənilənməsinə yazıçı mənasızlığının ifadə olumasına diqqət yetirmişdir. Janrından və Təhmimədən fərqli olaraq, Məmməd Nəsir də əksinə olaraq, "Məcal" povestindəki mezar Fuad obrazı "dərindən adamlar" seriyasından ayrılmış, ictimai-sosial mühitə təmsil olunan, lakin həmin dərinliyin robotuna çevrilərək mənovi simasını kökdürmüş insanların acı tələyini ümumiləşdirir.

Janr baxımından cəmi osəlar da Anarın povestləri növbəti ideya-məzmununa, hətta bədii formasına, sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə görə biri digərindən fərqlənir. Doğrudur, Anarın yaradıcılığında "Ağ liman" formatı, yəni povest janrının kiçik roman funksiyasını yerinə yetirməsi sabit yazıçı üslubu kimi çıxış edir. Yazıçının povestləri məzmunu və ideyası etibarlı roman cəksinə malikdir. Anarın hekayələri və povestləri arasında da janr baxımından çox yaxınlıq vardır. Ona görə ki, "Danteinin yüzibileyi" əsəri də həmin hekayə, həm də povest adlandırılır. "Gürücü fəmiyyəsi" hekayəsində isə ideya-məzmun baxımından povest janrının imkanları müşahidə olunur. Anarın "Mən, sən, o və telefon", "Gürücü fəmiyyəsi" hekayələri arasında film çəkilməsi onun kiçik hekayələrinin cəmiyyətlənməsi, sənətçi şəxsləndirilməsi imkanlarını genişliyi ilə əlaqələndirir. Bütün hallarda Anarın yığcam həcmə malik olan "Məcal" povestində də həyatın roman mənasında qavrayışını görmək mümkündür.

Əbədi altmışıncılığa

Bununla belə, Anarın "Bəcmortobeli evin altıncı notabəsi" əsəri "böyük povest" yox, normal, bitkin romandır. Eyni zamanda, "Əlaqə" əsəri də həcm, forma baxımından tam povest olmağa borar. həm də bu janrı fərqli bir şəkildə - fantastik povest formasında yazılmışdır. "Əlaqə" povestində Anarın nəsnədə müşahidə olunan mistik realizmin təzahürlərini görmək mümkündür. Yazıcının "Ağ qoç, qara qoç" romanında da ayıq bir mistika ovağı müşahidə olunur. "Göz muncuğu" romanında hətta mistik baxış "paralel dünya" motivini canlandırmışa şərhi verir. "Əlaqə" povestində da mistika əsərin əsasını təşkil etməsə də, fantastika ilə bir yerdə "fərqli aləm" adı ilə yazçı idealını əks etdirəmiş imkandır. Bu povestdə Anar insanın əlaqəyə, tonhaldan xilas olmağa, ünsiyətə fantastik həyatçıncı qaçılmazlığına real şəkildə əks etdirmişdir.

Böyük demokrat yazçı Cəlil Məmməd-quluzadə sonotino yazçı Anarın münasibəti haqqında söz deməyə cəhətə vardır. İlk növbədə onu qeyd etmək lazımdır ki, məhz böyük vətəndaş yazçı Mirzə Cəlil bənərsiz nəsr, dramaturgiyası və satirasının güclü sənət ehtirası, enerjisi işığında Anar və altmışıncı illər ədəbi nosli özlorinin ədəbi mövqelərini həm müəyyən etmiş, həm də möhkəmlənmişdir. Məsələnin başqa bir qiyətli cəhəti də ondan ibarətdir ki, Cəlil Məmməd-quluzadənin şəxsiyyəti və irsi Azərbaycan altmışıncılığının, o cümlədən Anarın yaradıcılığında daha çox işıqlı marifətli mövqə, vətəndaşlıq yansıması, milli ideyalar, sənət özünəməxsusluğu mənadaşdır. Anar milli və ictimai problemləri qüdrətli vətəndaş yazçı Mirzə Cəlil Məmməd-quluzadəyə istinad edərək, söylənərək, ondan yaradıcılığa bəyənərək, onu təkrar etmədən, orijinalılıqla, özünəməxsus tərzə ifadə etmək bacarığını, möharətini sübut etmişdir. Totalitar rejim zamanı ədəbiyyatda cəmiyyətlə və millətlə bağlı ciddi məsələləri mənalandırmaq üçün hadisələri tarixi keçmişə, yaxud xarici ölkələrin həyatına köçürmək ənənəsinin mövcud olduğu illərdə Anar daha yaxına və dorinə - böyük Mirzə Cəlilə üz tutmağa üstünlük vermişdir. Bu məqsədlə o, bir çox üsullardan istifadə etmişdir. Yazıcının "Sizi deyib gəlmişəm" pyesində bütün fikirlər və ideyalar Cəlil Məmməd-quluzadənin və müasirlərinin dilindən olduğu kimi, satirəbositər səsləndirilmişdir. Bundan başqa, Anara məxsus olan "Molla Nəsrəddin - 66", "Molla Nəsrəddin - 86" hekayələr silsiləsinin sadəcə adına deyil, daha çox rühdə əks vətəndaş yansımasından və tobbi millət sevgisindən yığılmış molla nəsrəddinçilik ab-həvəsi yaşamaqdır. Mirzə Cəlilin ömrü və sonotino yoluna həsr olunmuş "Anlamaq dərdi" əsəsi isə yazçı və zaman probleminin düşünilmiş ədəbi-ədəbi dərki və ümumiləşmiş ifadəsidir. Böyük Mirzə Cəlilə həsr olunmuş "Qəm pəncərəsi" filmində də tarixiliklə müasirlik vətəndaşlıq təqdim olunmuşdur. Bu uğurlu film-portret Cəlil Məmməd-quluzadənin yalnız sənət uğurlarını deyil, ağırlarını da bütün tobbiyyətə və aydınlığı ilə əks etdirir. "Nigarənçliq" filmində isə böyük demokrat Cəlil Məmməd-quluzadənin XX əsrin əvvəllərindəki vətəndaş nigarənçliyi əsasında həmin yüzilliyin sonlarına yaxın xalq yazıcısı Anarın müasir cəmiyyətdə çatdırılması vacib sayıldığı yazçı narahatlığı ifadə olunmuşdur. Yeni tarixi mərhələdə milli-mənəvi dəyərlərdən uzaqlaşan, ictimai-siyasi proseslərə bığanə qalan həmvətənlərin unvanlanan "Nigarənçliq" filmində müstə-

qillik ərafsində ümummilli oyanışa təsirli bir çağırış ekran vasitəsi ilə gündəmə gətirilmişdir.

Bütövlükdə isə Anarın böyük ustad Mirzə Cəlilə bağlayan yazıcının şəxsiyyətinə ehtiram və ya ayrı-ayrı əsərlərdəki seçilmiş nüqəmlərdən faydalanmaqla yeni söz demək arzusu deyildir. Solof-xələf münasibətlərindəki bağlılığın mayasında Vətən və millət ideali, bu prosesə vətəndaş yazçı münasibətinin yaradıcı bədi ifadəsi dayanır. Əslində Anarın yaradıcılıq ustadı Mirzə Cəlilin, Mirzə Ələkbər Sabirin, Üzeyir Hacıbəyovun ...millət, Vətən və dil ideallarının Azərbaycan ədəbiyyatının XX əsrin 60-cı illərindən sonrakı mərhələsinə yenidən doğuşu, zülhuru və ədəbi-ictimai fikirdə yeni, bənərsiz və qüvvətli şəkildə əks-sədası deməkdir. Məhəmməd Füzüli və Üzeyir Hacıbəyov münasibətləri hansı ölçülərə, meyarlara əsaslanırsa, Cəlil Məmməd-quluzadə sənəti ilə Anarın yaradıcılığının bağlılığı və əlaqəsi də eyni mənəvi və mənzumə malikdir. Üzeyir Hacıbəyov XX əsrin əvvəllərində yeni "Leyli və Məcnun"unu yaradığı kimi, Anar da altmışıncı illərin orijinal Molla Nəsrəddini yazmışdır.

Müstəqillik dövründə yazdığı əsərlərində Anar sadə, tobbi real obrazlar vasitəsilə ictimai və milli-mənəvi özünüdərk keyfiyyətlərini daha da qüvvətləndirilmişdir. Sonadlı bədi nəsrə müjərdət o onun mənəviçiliyi meylini yox, həyatə, cəmiyyətdə, ədəbi mühitə, tələlərə, insanlara daha real və obyektiv mövqədə qiyət vermək niyyətinin ifadəsidir. Bu monada "Sizsiz" romanı (1992) xalq şairləri Rəsul Rza və Nigar Rəfibəyliyin tale romanı olmaqla başqa, həm də milli sənədi romanın inkişafında yeni mərhələdir. "Sizsiz" XX əsr Azərbaycan ədəbi-ictimai mühitinin canlı panoramını əks etdirən xatirə-roman kimi mühüm əhəmiyyətdə malikdir. Nəhayət, "Sizsiz" xatirə-romanı həm torcümeyi-hai, həm də yaradıcılıq taleyi baxımından Anarın romanıdır. "Otel otağı" povesti (1999) müstəqillik dövrünün başlanğıc çətinlikləri şəraitindəki mənavi münasibətləri və açılan yeni dünya ilə bağlı müəkkəb olayları realitəsinə əks etdirən orijinal nəsr əsəridir. Müstəqilliyin xalqımıza bəxş etdiyi "qapıları açılması"nın ədəbiyyatı kimi meydana çıxan "Otel otağı"nda bir Azərbaycanlı Türkiyə səfəri zamanı qarşılaşdığı çətinliklərin fonunda cəmiyyətdə yarımadan, qardaş ölkə sevgisi və fəndir insanların "qazanmaq" niyyətləri realist səhnələrə təsvir olunaraq ümumiləşdirilmişdir. Fəndir həmyerlilərindən aldanaqə monəvi əzab çəkən, iztirabə çəkən, həttə dünyasını göyən Korim Üsgorəğlunun adına planet verilməsi insanın hüsnü çətinliklərə olmasına baxmayaraq əsl qiyətini alacağına ümidlərinə və inamını təsdiq edir. Nəhayət, "Ağ qoç, qara qoç" povesti nağıllardan gələn işıqlı və qarənliq dünyanı təmsiləndirən Anarın milli müstəqillik düşüncəsini aydın və qəbəriç sürətdə mənalandıraraq ciddi bədi əsər kimi meydana çıxmışdır. "Ağ qoç, qara qoç" povesti (2004) Azərbaycan ədəbiyyatının müstəqillik dərki kimi səsdir. Ağ qoç belində gəlib çatdığı "Xoşbəxtlik ölkəsi" yazıcının "Utopik cəmiyyət" kimi təsvir etdiyi yenidən müstəqillik qazanması və çətinlikləri olan Azərbaycanıdır. "Qara qoç" mifi isə Anarın işıqlı qarənliq təhlükəsinə və müqayisəsinə diqqət çəkmək, oxucusunu düşünürmək, ayıq olmağa çağırmaq qayosini ifadə edir. Bu əsərdə müəllifin əldə olunan dövlət müstəqilliyini şərq qüvvələrdən qorumaq, azadlığını keşiyin-

də dayanmaq arzuları öz əksini tapmışdır.

Ümumiyyətlə, Anar müstəqilliyin məhiyyəti, çətinlikləri, məsulyyəti, əhəmiyyəti və şərafətinin bədi dərkinin yazıcısıdır. Fikrimizə, Qarabəğ mövzusunda yazılmış "Vahimə" povesti müharibə, torpaq itkisi kimi çətin ümmü dərde yanaşı, həm də əsərin qəbəriçə Anarın Oruc hakiminin peşası ilə əlaqədar üzlaşdığı müəkkəb hadisələrin doğurduğu hissə və həyəcənələri də gərginliklərin ifadə edir.

Xalq yazıcısı Anarın yaradıcılığında "Göz muncuğu" romanının (2014) xüsusi yeri vardır. "Göz muncuğu" romanı yazıcının mövqeyinin, onun düşüncəsinin, həyatə baxışlarının, müasir yaşamaqlarını, özünəməxsus təhkiyəsinin uğurlu əks etdirən yeni bədi nəsr nümunəsidir. Bu roman Anarın əvvəlki əsərlərində qaldırıldığı məsələləri, canlandırıldığı obrazları, inkişaf etdiyi ictimai məsələləri daha da irəlilədirtdiyini və müasir ədəbiyyatı kəsb etdiyini göstərir. Ədəbiyyatda böyük əhəmiyyətə olan keyrəli şərin mübarizəsi "Göz muncuğu" povestində fərqli mövqədə təqdim olunur. Anar əsərdə boyan edir ki, xeyrəli yanaşı yaşayan bütün cəmiyyətlərdə şərq qüvvələr tez birləşə bilər, ona görə də daha güclüdür, çevikdir, Topəgöz kimi çöxülüdür, çoxplanlıdır. Hadisələrə müasirlik mövqeyindən yanaşan Anar Şorin hansı fəsadları törədcəyini göstərmək, oxucuda şərq qüvvələrinə məni münasibət yaradır, dərin qətlərə şərddən xilas olmağa çağırışları ifadə edir.

Anar "Göz muncuğu" romanında dünya ədəbiyyatından, fəlsəfi fikirdən misalları gətirirə də, bütün əsərlərində olduğu kimi, bu romanda da Azərbaycançılıq. Anarın "Göz muncuğu" əsərində qorumaq istədiyi, vətəndaş yazçı kimi keşiyində dayandığı Azərbaycan ölkəsi, doğma məmləkətinin vətəndaşları və ümumiyyətlə insanlardır. Əsərdə ücrəngli bayraq sancılmış otaq də təsvir olunmuş, .müstəqil Azərbaycan dövlətindən qürurlu söz açılmışdır. Anar romanda idealna sadiq qalaraq, Azərbaycan vətəndaşını, öz ölkəsini, bu ölkənin təmsilində dünyanı şərdən qorumağa və Vətəninin üzərində göz muncuğu asmağa çağırış kimi ibrətamiz milli və bəlişir ictimai diqqət mərkəzinə çökmədir. Ölkəsinə, xalqına və ümumiyyətlə insanın qorumağa çağırış vətəndaş yazçı Anarın "Göz muncuğu" romanı müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatında yeni və əhəmiyyətli ədəbi hadisədir.

"Korəm kimi" adlı əsərində Anar böyük türk şairi və dramaturq Nazim Hikmətin dramatik taleyini təsvir etmiş, onun Azərbaycançılıq və yazıçılıqlarında əlaqələrdən geniş söz açmışdır. Bu, həm də XX əsrin böyük bir dövrünün ədəbi-mədəni məhəbbətini romanıdır. Yazıcının "Korəm kimi" əsəri məktəblərdən, fotoşəkillərdən də istifadə olunduğu üçün sənədi bədi romandır. Bu, Nazim Hikmətin Azərbaycan ədəbiyyatında ədəbi abidədir.

Yeni dövr Azərbaycan dramaturgiyasının əsas yaradıcılarından biri də Anardır. O, ədəbiyyatımızda ictimai-psixoloji dramın əsas yaradıcısı kimi tanınır. "Adamın adamı" "Şəhrə yazı günləri", "Sohra yuxuları" pyesləri Azərbaycan dramaturgiyası tarixinə orijinal dram əsərlər kimi daxil olmuşdur. Dramaturq Anarın rejissorluq, aktyorluq və sənətlilik bacarığını onur bir daha fərdiləşdirir, fərdi simasını xarakterizə edir. Anar filmləri - "Dədə Keçdi", "Torpaq, dəniz, od, səma", "Gün Qorqud", "Qəm pəncərəsi", "Uzun ömrün akkordları", "Nigarənçliq", "Otel ota-

ğı", "Cəvid ömrü", "Sübhün səfəri" yazıcının yaradıcılıq ideallarının, nosrinin və publisistikasının ekrandakı uğurlu əks-sədasıdır. Anar Azərbaycan ədəbiyyatında kino-dram janrının əsas yaradıcısıdır.

Artıq uzun illərdir ki, Anar şeirlərini də dövrə mütəbadiə çap etdirir. Yaradıcılığında davamlı və apacarı yer tutmasa da, Anarın şeirləri müasir Azərbaycan poeziyasında seçilən, yadda qalan, bir çəllərdə ədəbiyyat tarixi faktına çevrilə bilən realist-sentimental poetik əsərlərdir. Anar-ədəbiyyatşünas, teatrşünas, folklorşünas, publisist, mədəniyyətşünas, hətta Anar-şair və torcümədi də ədəbi-ictimai mühitə qəbəriç nəzərə cərpmaqda davam etməkdədir. Anarın "Dədə Qorqud" dünyası, "Nosrin fəzası" əsərləri Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının mühüm məhiyyətlərindən biri sayılmağa layiqdir. Anarın "Qara Qarayev rəkvemiyyə" məqaləsi - musiqişünaslıq, "Leyli və Məcnun"la yeni gəruş"ü - teatrşünaslıq, "İçəri şəhər" məqaləsi məmarlıq və etnoqrafiya, "Xalqın hikməti" - xalqşünaslıq, "Novruz bayramı" araşdırması folklorşünaslıq - üçün nümunə sayıla biləcək əsərlərdir. Bir sözlə, Anarın çətin çətinliyi fəaliyyəti Azərbaycan ədəbiyyatı və mədəniyyətinin, ictimai fikrinin bütün yönələri və əsas, mühüm problemləri etibarlı tənqit ədə bilər. Bakıda rus dilində nəşr olunmuş "Azərbaycan ədəbiyyatı, incəsənəti və mədəniyyəti" adlı 3 cildlik genişməlli məqalələr toplusunda (2010) Anar milli bədi təfəkkürünün ölkəmizin çətinlik inkişafına və istiqlalına bəxş etdiyi parlaq hadisələrdən və böyük şəxsiyyətlərdən geniş söz açmışdır. Bu, Azərbaycan mədəniyyəti həyatını əks etdirən sənətlər bir salnamə, yaxud ensiklopedik nəşrdir. Bütövlükdə xalq yazıcısı Anar geniş dünyagörüşü malik vətəndaş yazçı və ictimai xadimdir.

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri kimi xalq yazıcısı Anar respublikamızda ictimai və ədəbi-mədəni proseslərin sağlamlı istiqamətə inkişaf etdirilməsi, dövlət müstəqilliyimizin daha da möhkəmləndirilməsi, xalqımızın dünyada tanınması yollarında yorulmadan xidmət etməkdə davam edir. Anarın siyasi-fəlsəfi düşüncələrindən yığılmış "Şəxsiyyətin miqyası" adlı genişməlli məqaləsində on yeni dövr Azərbaycan ictimai mənzərəsi fonunda dünya miqyaslı görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin aydın və işıqlı siyasi portreti güclü əks etdirilmişdir. "Unudulmaz Heydlər" adlı əsərində Anar ümmətimiz lider Heydər Əliyevin həyatı və mübarizəsinin mənası və ibrətamiz anlarını dolğun panoramını canlandırmışdır. Son günlərdə mətbuatda çap olunmuş publisist yazılarında Anar ölkəmizin Prezidenti İlham Əliyevin uğurla həyatə keçirdiyi müstəqil dövlətçilik siyasətini realitətlər və perspektivlərini aydın surətdə cəmiyyətdə təqdim edir.

Xalq yazıcısı Anar insan və cəmiyyət münasibətlərinin dərin qatlarına işıqlı salan, həyatın müəkkəblikləri iğarəsindəki işığı xəttirə tapan və özünəməxsus orijinal bədii vasitələrlə oxucuya təqdim edən görkəmli xalq yazıcısıdır.

Anar - Azərbaycan "altmışıncı illər"nin yarıncı əsərdə artıq dövrdə milli ədəbiyyatə şərtli və loyaqatlı xidmət etmək imkanlarını tükənməzliyini nümayiş etdirir.

Anarın təmsilində ədəbi "altmışıncı illər" ninkişaf edərək Azərbaycan ədəbiyyatının taleyində və inkişafında xüsusi çəkiyə malik olan ədəbi altmışıncılıq hərəkətinə çatdırılmışdır.

Ədəbi "altmışıncı illər"ndə ədəbi altmışıncılığa qədər keçilən keşməkeşli və şərtli yaradıcılıq yolu mənalı bir yazçı-vətəndaş ömrünün və müasir cəmiyyətin ədəbiyyatda əbədiləşən torcümeyi-halıdır.

Ədəbi altmışıncılıq - Vətəmə, müstəqil dövlətə, insana, zamana və sənətə əbədilik xidmətin və sadəqətin manifestidir.